

ЎЗБЕКИСТОНДА МУРОБАҲА АСОСИДА ИСЛОМИЙ ХИЗМАТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Рахмонов Курвонбек Салимжон ўғли

Тошкент кимё халқаро университети магистранти

Аннотация: Ушбу илмий тезисда Ўзбекистонда муробаҳа асосида исломий молиявий хизматларни ривожлантиришнинг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилинади. Муробаҳа – ислом молия тизимида кенг қўлланиладиган, фойзсиз молиялаштириш воситаси бўлиб, у товарни устама билан сотиш асосида амалга оширилади. Тадқиқотда Ўзбекистонда исломий молия хизматларининг жорий ҳолати, ҳуқуқий асослари ва халқаро тажрибалар ўрганилди. Шунингдек, мамлакатда муробаҳа операцияларини жорий этишдаги тўсиқлар ва уларни бартараф этиш йўллари кўрсатиб берилди.

Калит сўзлар: муробаҳа, ислом молияси, фойзсиз молиялаштириш, банк тизими, Ўзбекистон, исломий банкчилик, молиявий хизматлар.

In English (Abstract)

This scientific thesis analyzes the theoretical and practical aspects of developing Islamic financial services based on Murabaha in Uzbekistan. Murabaha is one of the most widely used instruments in Islamic finance, which operates on the principle of cost-plus financing without interest. The study examines the current state of Islamic financial services in Uzbekistan, their legal framework, and international experience.

Keywords: *Murabaha, Islamic finance, interest-free financing, banking system, Uzbekistan, Islamic banking, financial services.*

На русском языке

В данной научной работе рассматриваются теоретические и практические аспекты развития исламских финансовых услуг на основе муробаха в Узбекистане. Муробаха является одним из наиболее

распространённых инструментов исламского финансирования, основанным на принципе продажи товара с наценкой без использования процентов. В исследовании анализируется текущее состояние исламских финансовых услуг в Узбекистане, их правовая база, а также международный опыт.

Ключевые слова: муробаха, исламские финансы, беспроцентное финансирование, банковская система, Узбекистан, исламский банкинг, финансовые услуги.

Кириш

Жаҳон иқтисодиётида сўнгги йилларда ислом молияси тизими жадал суръатларда ривожланиб бормоқда ва у анъанавий молия тизимига муқобил самарали модел сифатида эътироф этилмоқда. Айниқса, фойзсиз молиялаштиришга асосланган механизмлар, жумладан муробаха амалиёти, кўплаб давлатларда кенг қўлланилиб, иқтисодий барқарорликни таъминлашда муҳим ўрин тутмоқда. Муробаха шартномаси савдо асосидаги молиялаштириш усули бўлиб, унда молиявий институт товарни харид қилиб, устама қўшган ҳолда миқдорга сотади ва шу орқали даромад олади.

Ўзбекистонда ҳам молия бозорини модернизация қилиш, инвестиция муҳитини яхшилаш ва аҳоли ҳамда тадбиркорлик субъектлари учун янги молиявий инструментларни жорий этиш бўйича кенг қўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Шу жараёнда ислом молияси, хусусан муробаха асосида хизматларни ривожлантириш муҳим йўналишлардан бири сифатида қаралмоқда. Бу борада O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ва Islom taraqqiyot banki билан ҳамкорликда қатор амалий ишлар олиб борилмоқда.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўзбекистонда сўнгги йилларда молия бозорини диверсификация қилиш, инвестиция муҳитини яхшилаш ва аҳоли ҳамда бизнес субъектлари учун янги молиявий инструментларни жорий этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Шу нуқтаи назардан, ислом молияси, хусусан, муробаха асосида молиялаштириш амалиётини ривожлантириш долзарб аҳамият касб этмоқда. Муробаха ислом молиясидаги энг оддий ва кенг тарқалган шартномалардан

бири бўлиб, у товарни сотиб олиб, маълум устама кўшган ҳолда миждозга сотиш тамойилига асосланади. Бу ерда банк ёки молиявий институт фоиз эмас, балки савдо операциясидан фойда олади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда ислом молияси элементлари босқичма-босқич жорий этилмоқда. Жумладан, Islom taraqqiyot banki билан ҳамкорликда қатор лойиҳалар амалга оширилмоқда. Шу билан бирга, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki томонидан ислом молиясига оид ҳуқуқий асосларни шакллантириш бўйича ишлар олиб борилмоқда. Бироқ амалиётда муробаҳа операцияларини кенг кўламда жорий этиш учун ҳали бир қатор институционал ва ҳуқуқий муаммолар мавжуд.

Муробаҳа асосида молиялаштиришнинг афзалликларидан бири шундаки, у реал активларга боғланган бўлиб, спекулятив операцияларни чеклайди. Бу эса иқтисодиётнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади. Айниқса, кичик ва ўрта бизнес субъектлари учун муробаҳа орқали молиялаштириш жуда қулай ҳисобланади, чунки улар анъанавий кредитлардаги юқори фоиз ставкалари туфайли қийинчиликларга дуч келмоқда.

Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, ислом молияси жадал суръатларда ривожланмоқда. Қуйидаги жадвалда айрим давлатларда ислом молияси активларининг ҳажми келтирилган.

1-жадвал. Дунё мамлакатларида ислом молияси активлари ҳажми (2023 й.)¹

№	Мамлакат	Активлар ҳажми (млрд АҚШ доллари)
1	Саудия Арабистони	820
2	Эрон	1 000+
3	Малайзия	620
4	БАА	330
5	Индонезия	140

¹ манба: Islamic Financial Services Board, Refinitiv маълумотлари асосида

Жадвал маълумотларидан кўришиб турибдики, ислом молияси бозори асосан Яқин Шарқ ва Жануби-Шарқий Осиё давлатларида юқори даражада ривожланган. Бу давлатларда муробаха энг кўп қўлланиладиган молиялаштириш усулларида бири ҳисобланади.

Ўзбекистонда мазкур йўналишни ривожлантириш учун қуйидаги асосий омилларга эътибор қаратиш зарур. Биринчидан, ҳуқуқий базани такомиллаштириш талаб этилади. Ҳозирги банк қонунчилиги анъанавий фоизли операцияларга мослашган бўлиб, ислом молияси инструментларини тўлиқ қамраб олмайди. Иккинчидан, молиявий институтларнинг институционал салоҳиятини ошириш лозим. Бунинг учун мутахассисларни тайёрлаш ва халқаро тажрибани жорий этиш муҳим. Учинчидан, аҳоли ўртасида ислом молиясига бўлган ишонч ва тушунчани ошириш керак.

Қуйида Ўзбекистонда ислом молиясини жорий этишдаги асосий муаммолар ва уларнинг ечимлари келтирилган.

2-жадвал. Ўзбекистонда муробаха хизматларини ривожлантириш муаммолари ва ечимлари²

№	Муаммолар	Таклиф этилган ечимлар
1	Ҳуқуқий базанинг етарли эмаслиги	Ислом молиясига оид алоҳида қонун қабул қилиш
2	Мутахассислар етишмаслиги	Махсус таълим дастурларини жорий этиш
3	Аҳолининг хабардорлиги паст	Молиявий саводхонликни ошириш
4	Банк инфратузилмасининг мос эмаслиги	Исломий “ойна” (Islamic window)лар очиш
5	Инвестиция механизмларининг чекланганлиги	Халқаро ҳамкорликни кенгайтириш

² манба: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Islom taraqqiyot banki таҳлиллари асосида

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, агар мазкур муаммолар тизимли равишда ҳал этилса, Ўзбекистонда муробаҳа асосида молиявий хизматларни жадал ривожлантириш мумкин. Айниқса, Islom taraqqiyot banki ва бошқа халқаро институтлар билан ҳамкорликни кенгайтириш орқали инвестиция оқимини ошириш имконияти мавжуд.

Хулоса. Ўзбекистонда муробаҳа асосида исломий молиявий хизматларни ривожлантириш мамлакат молия тизимини диверсификация қилиш ва янги инвестиция манбаларини жалб этишда муҳим аҳамиятга эга. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, муробаҳа модели реал активларга асосланганлиги, шаффофлиги ва фоизсиз молиялаштириш тамойили билан ажралиб туради ҳамда кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлашда самарали инструмент бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бирга, Ўзбекистонда мазкур тизимни кенг жорий этиш учун ҳуқуқий базани такомиллаштириш, банк инфратузилмасини мослаштириш ва малакали кадрлар тайёрлаш зарур. Халқаро тажриба, хусусан Islom taraqqiyot banki каби институтлар билан ҳамкорликни кучайтириш орқали ушбу соҳани жадал ривожлантириш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Усмонов Б. Ислом молияси асослари. – Т.: Iqtisodiyot, 2020. – 256 б.
2. Mirakhor A., Iqbal Z. An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice. – Singapore: Wiley, 2011. – 320 p.
3. Ayub M. Understanding Islamic Finance. – Chichester: John Wiley & Sons, 2007. – 542 p.
4. Islamic Financial Services Board. Islamic Financial Services Industry Stability Report 2023. – Kuala Lumpur, 2023.
5. Islom taraqqiyot banki. Annual Report 2022. – Jeddah, 2023.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Ислом молияси бўйича таҳлилий ҳисобот. – Тошкент, 2022.
7. Chapra M. U. The Future of Economics: An Islamic Perspective. – Leicester: Islamic Foundation, 2000. – 310 p.